

Мелина М. Николић¹
Алфа БК универзитет, Факултет за стране језике
Београд (Србија)

УДК 81'271:305-055.2
316.775/.776:654.19
81'42

Јелена Б. Бабић Антић²
Универзитет у Приштини с привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Катедра за енглески језик и књижевност
Косовска Митровица (Србија)

Оригинални научни рад
Примљен 28/05/2019
Измењен 28/06/2019
13/07/2019
Прихваћен 20/07/2019
doi: [10.5937/socpreg53-21918](https://doi.org/10.5937/socpreg53-21918)

ДРУШТВЕНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ЖЕНСКОГ ЈЕЗИКА У МЕДИЈСКОМ ДИСКУРСУ

Сажетак: Предмет овог рада су језичка средства карактеристична за говор жена у специфичном типу медијског дискурса, конфронтационог телевизијског интервјуа, значења која она могу имати и њихове друштвене импликације. Циљ овог истраживања је да се утврди да ли лингвистички образац женског говора у медијском дискурсу овог типа садржи основне карактеристике женског говора и које, као и да се установи које су функције и друштвене импликације употребљених језичких средстава. За анализу је коришћен методолошки оквир критичке анализе дискурса према тродимензионалном моделу анализе корпуса као (1) текста, (2) дискурзивне праксе и (3) друштвене праксе. Истраживање се ослања на почетну претпоставку критичке анализе дискурса да, ако је однос између дискурса и друштва дијалектички, тј. да дискурс конституише друштво, али да је и сам друштвено условљен, промене у једном елементу нужно изазивају промене у другом. Сходно томе, ако се у женском језику одражава њен друштвени положај, и обрнуто, претпостављамо да се и промене у друштвеном положају жене одражавају на њен језик, као и да променама у њима својственом дискурсу жене могу поправити свој положај у друштву. Резултати добијени после анализе елемената женског језика, у великој мери ту претпоставку потврђују.

Кључне речи: језичка средства, родне студије, језик и род, критичка анализа дискурса, конфронтациони интервју

Предмет и циљ истраживања

У социологији је од краја 20. века широко прихваћен концепт рода по којем се он више не сагледава у оквиру личног идентитета појединца, већ као систем неједнакости укореењен у сваком аспекту друштва, који се огледа у родним стереотипима и њиховом

¹ nikolic.melina@gmail.com

² jbabicantic@gmail.com

утицају на дистрибуцију моћи и могућности које појединац може имати у друштву (Risman, 2018, стр. 19). Друштвени и културни аспект живота жене и мушкарца представљају кључне елементе у истраживању рода, јер родити се као жена или као мушкарац може да представља потпуно различите ствари, посебно у односу на друштвено и културно окружење (Giddens, 1986, стр. 13). Мери Холмс (Mary Holmes) сматра да су тумачења родних разлика у социологији традиционално посматрана кроз призму друштвене уређености (Holmes, 2007, стр. 39), међутим, напомиње да су некадашње дискусије о томе зашто жене немају приступ богатству и моћи данас у великој мери замењене интересовањем за језик и његово значење (Holmes, 2007, стр. 2).

Положај и улога жене у савременом друштву предмет је интердисциплинарних проучавања у оквиру разних научних дисциплина, пре свега социологије и социолингвистике, а у новије време и критичке анализе дискурса (у даљем тексту КАД), које род сагледавају као друштвени конструкт и самим тим као структуру својствену сваком друштву, било оно патријархално или хипотетички егалитарно (Risman, 2011, стр. 18). Истраживања у области социологије рода данас сведоче о променама у положају жене у друштву. Те промене се огледају, између осталог, и у језику који жене користе што представља предмет проучавања превасходно социолингвистике и КАД.

КАД, као теорија и метод, покушава да разоткрије прикривена значења у дискурсу, како говорном тако и писаном, пре свега у институционалном окружењу које је данас дизајнирано тако да се кроз њега врши директан али наизглед неприметан утицај на друштво путем манипулације језиком. Главни циљ ове лингвистичке дисциплине је да се та скривена значења идентификују, опишу и протумаче, и да се на тај начин помогне у разоткривању друштвених проблема и њиховом решавању (Fairclough, 1992). Једну од најобухватнијих дефиниција КАД даје Ван Дајк:

„Критичка анализа дискурса (КАД) јесте врста анализе дискурса која се првенствено бави начином на који се злоупотреба моћи, доминација и неједнакост спроводе, репродукују и оспоравају кроз текст и говор у друштвеном и политичком контексту. Уз овакво неконвенционално истраживање, представници КАД заузимају експлицитан став, и на тај начин желе да схвате, разоткрију и коначно се супротставе неједнакостима у друштву” (Van Dijk, 2001, стр. 352).

Ван Дајк инсистира на активном ставу аналитичара према свом предмету проучавања, а поједини теоретичари иду и даље и залажу се за заузимање експлицитног става као и за друштвено и политичко ангажовање. Роџерс сматра да КАД треба да експлицитно износи друштвене проблеме и покушава да их реши (Rogers, 2004, стр. 4).

Предмет овог рада су језичка средства карактеристична за говор жена у специфичном типу медијског дискурса, конфронтационог телевизијског интервјуа на енглеском и српском језику, значења која она могу имати и њихове друштвене импликације. Циљ овог истраживања је да се утврди да ли лингвистички образац женског говора у медијском дискурсу овог типа садржи основне карактеристике женског говора и које, да ли има разлика између енглеског и српског обрасца и које су, као и да се установи које су функције и друштвене импликације употребљених језичких средстава. Полазимо од основне претпоставке КАД, да је однос између дискурса и друштва дијалектички, тј. да дискурс конституише друштво, али да је и сам

друштвено условљен (Fairclough, 1992, 2001). Сходно томе, ако се у женском језику одражава њен друштвени положај, и обрнуто, претпостављамо да се и промене у друштвеном положају жене одражавају на њен језик, као и да променама у њима својственом дискурсу жене могу поправити свој положај у друштву.

Женски језик

Пионирско дело којим започињу истраживања тада новог интердисциплинарног поља „родних студија” или „студија рода” јесте књига Језик и место жене Робин Лејкоф (Robin Lakoff) из 1975. Велики број истраживача у области социолингвистике слаже се са тврдњом да је у питању прва лингвистичка студија која је на систематичан и критички начин приступила проучавању односа језика и рода. Ауторка је први пут понудила класификацију одлика „женског језика” и тиме извршила значајан утицај на сва каснија истраживања језика и рода. Као лингвисткиња, настојала је да докаже да се род као категорија одражава у језику којим говоре жене, док је као феминисткиња желела да укаже на то да се и неједнакост полова може огледати у језику (Lakoff, 1975, str. 43). У вези с тим она истиче да није реч само о „немаркираном” говору доминантних мушкарца и „маркираном” говору субмисивних жена, већ да је настојала да проблем сагледа и шире. Њена анализа женског језика укључивала је осврт на тзв. језички девијантно понашање. Објашњење тог појма по Јасперсену (Jaspersen) представља женски говор који је сам по себи девијантан у поређењу са стандардом који је наметао доминантни академски свет мушкараца (Jaspersen, 1922, у Filipović, 2011, str. 411). Утемељење за овакво схватање Филиповић налази у родним идеологијама патријархалних друштава. Лејкоф је у књизи потврдила да родна неједнакост у америчком друштву тога времена, а по њеном мишљењу и у многим другим, постоји и присутна је у свим друштвеним сферама. Ова књига је доживела своје ревидирано издање 2004. године које је праћено и коментарима саме ауторке. Она примећује да и поред чињенице да су неке од дискриминаторних језичких пракси из седамдесетих година 20. века разрешене и да су жене у модерним друштвима данас присутне у многим сферама где их раније није било, родна неједнакост и даље постоји у великој мери. У односу на све претходно речено, а на основу све богатије социолингвистичке литературе, може се рећи да се родно-језичким истраживањима не назире крај.

Истраживања језика и рода се из данашње перспективе могу поделити у три фазе. Прву фазу представља период седамдесетих година 20. века у коме је и настала поменута студија о женском језику, а позната је као теорија дефицита или доминације. Ову фазу карактерише претпоставка да је језик мушкараца кључни механизам за успостављање доминације над женама. У другом периоду, који траје током наредне деценије, развија се теорија различитости или модел две културе чија је основна претпоставка да жене и мушкарци говоре различитим дијалектима, што се објашњавало њиховом различитом социјализацијом. Коначно, трећи период почиње деведесетих година прошлог века и доноси новину у смислу третирања рода као динамичке категорије коју сваки појединац изграђује током читавог живота. Филиповић наводи и становиште Џудит Батлер (Judith Butler) која одлази корак даље и сматра да се нико од нас не рађа као мушкарац или жена, већ да сви изграђујемо своје родне одлике

и формирамо сопствени родни идентитет (Filipović, 2011, str. 412). Она формулише теорију перформативности, по којој сваки говорник, у овом случају жена, пред собом има обиље дискурзивних елемената које може али не мора да употреби у својој комуникативној пракси. Самом употребом тих дискурзивних средстава врше се перформативни чинови којима се свака особа идентификује и дефинише (Butler, 1990).

У свим поменутиим фазама многи теоретичари односа језика и рода (Џон Едвардс (Edwards, 2009), Џејн Сандерленд (Sunderland, 2006), Пенелопи Екерт и Сели Меконел Гинет (Eckert и McConnel-Ginnet, 2003), Џејн Сандерленд и Лиа Литоселити (Sunderland & Litosseliti, 2002), Џенет Холмс (Holmes, 2001) и други) у својим истраживањима су се ослањали на језичке елементе које је идентификовала Лејкоф, и мада су је поједини критиковали због представљања жене кроз призму теорије дефицита, нису од ње одступали, већ су нудили мање или више различита тумачења функција тих језичких средстава. Она наводи следећа језичка средства:

1. Љубазне фразе (polite phrases) које указују на конвенционалну љубазност и употребу љубазних израза. Она истиче да те одлике женског језика указују на женственост и префињеност, и да су жене склоније употреби израза попут *thank you* и *please* (хвала и молим), којима ће изразити поштовање према саговорнику у складу с културним конвенцијама друштва (Lakoff, 1975, str. 81).

2. Граматичка хиперкоректност (grammatical hyper-correctness) која се објашњава склоношћу жена да у већој мери воде рачуна о исправности у језику којим говоре. Жене су одмалена научене да њихов језик не сме бити груб, пошто то, на неки начин, друштво од њих и очекује (Lakoff, 1975, str. 81). Екерт и МекКонел-Гинет такође истичу да поред избора вокабулара, и граматички обрасци могу да буду одраз родности (Eckert и McConnel-Ginnet, 2003, str. 60).

3. Употребом ограда (hedges) жене могу да изразе несигурност у сопствене речи, али и љубазност, па функција ограда може бити и ублажавање исказа који може имати непријатан или не баш пријатељски призив (Lakoff, 1975, str. 79). Едвардс их помиње као честа језичка средства у говору жена и издваја изразе попут *you know*, *sort of* и *you see* (срп. знаш, као, видиш) као облике које жене често употребљавају (Edwards, 2009, str. 135).

4. Упитне фразе (tag-questions) имају вишеструку функцију у говору, од тражења потврде од стране саговорника, изражавања несигурности у оно што се казује и тражења одговора, до начина да се започне конверзација или на љубазан начин нешто затражи. Одлика свих поменутих функција јесте и веома добар начин да се „оградимо” у процесу конверзације.

5. Емпатија (empathy) јесте одлика коју теоретичари језика и рода приписују женском језику. Едвардс наводи Валасово запажање да се емпатија или саосећање сагледавају као одлика традиционално везана за жене (Wallace, 2008 у Edwards, 2009, str. 140).

6. Недостатак смисла за хумор (lack of humour) посебно је занимљива одлика јер се некада сматрало да жене нису посебно веште у причању шала и да често упропасте поенту. Ову ставку Лејкоф сматра још једном стереотипном представом о женама и истиче да ниједна од ставки није коначна (Lakoff, 1975, str. 82).

7. Еуфемизми (euphemism) представљају настојање да жена избегне изразе који су превише експлицитни, вулгарни или спадају у домен табуа. Екерт и МекКонел-

Гинет истичу да анализа еуфемизама у односима језика и рода указује на женску пристојност у конверзацији (Eckert & McConnell-Ginnet, 2003, str. 61).

8. Разлике у говору мушкараца и жена постоје и у употреби тзв. емотивних фраза (emotional phrases). Реч је о изразима које жене употребљавају како би своју емоцију у одређеном језичком контексту изразиле што верније.

9. Употреба тзв. празних придева (empty adjectives) који изражавају емоцију, као што су *adorable, charming, sweet, lovely* и *divine* (диван, шармантан, сладак, љубак и божанствен), типична је особина женског језика, док је мало вероватно да ће их мушкарци уврстити у свој вокабулар. О празним придевима у женском језику пишу и Едвардс, Екерт и МекКонел и други (Edwards, 2009; Eckert & McConnell-Ginnet, 2003).

10. Боје (colours) — такође се сагледавају као значајан показатељ рода. Сматрало се да су жене у стању да веома прецизно разликују нијансе боја, док с друге стране, то није представљало сферу интересовања мушкараца (Lakoff, 1975; Edwards, 2009).³ Калдас-Култард и Ван Леувен (Caldas-Coulthard and Van Leeuwen u Sunderland and Litosseliti, 2002, str. 101) истичу значај боја у осликавању родног идентитета и помињу стереотипно и опште познато разликовање розе боје за девојчице и плаве за дечаке.

Поменути теоретичари језика и рода су као објашњење ових одлика женског говора нудили новија тумачења, попут искрене жеље за сарадњом, подршком и разумевањем које жене великодушно испољавају, за разлику од ранијег схватања да је узрок томе био недостатак самопоуздања. Лејкоф је истакла да је у књизи представила класификацију лексичких средстава чији избор и учесталост у женском језику варирају, а понекад и у потпуности изостану. (Lakoff, 1975, str. 51–52). И мада је ова класификација данас донекле превазиђена, поједина од ових језичких средстава жене и данас у великој мери користе, међутим, као што горња тумачења показују, њихова употреба се разликује од некадашње. Циљ овог рада је да утврди која се од тих средстава користе у конфронтационом интервјуу, какве су им функције и друштвене импликације.

Корпус и методологија

У овом истраживању полазимо од поменуте класификације језичких средстава у женском говору, коју ћемо сагледати са становишта теорије перформативности, тј. анализираћемо функције које та језичка средства могу имати у говору жена. Мада се данас у женски језик могу сврстати и друга језичка средства, овде покушавамо да сагледамо која се, од првобитно утврђених средстава, јављају у нашем корпусу и да ли се њихове функције разликују од некадашњих. Истраживање је извршено у контексту медијског дискурса у виду специфичног типа интервјуа све присутнијег на телевизијским каналима широм света, конфронтационог интервјуа. Овај тип интервјуа настаје 1997. када британска телевизијска станица Би-Би-Си почиње с емитовањем *Hardtalk* интервјуа, и тада представља радикално нови тип истражи-

³ Имајући у виду да је реч о класификацији која је настала током периода теорије доминације, важно је истаћи да поједина средства, попут љубазних фраза, склоности ка прецизном разликовању нијанси боја и недостатка смисла за хумор, у великој мери представљају стереотипизирани одлике женског језика.

вачког интервјуа, који у великој мери одступа од тзв. класичног⁴. Одлично познавање саговорника и предмета разговора, провокативна питања и одлучно инсистирање новинара на одговору често доводе до конфронтације са интервјуисаном особом која настаје услед

„неподударности циљева учесника у овом комуникативном чину, јер је циљ новинара да дође до што потпунијих и тачнијих информација о одређеној теми, док је циљ његовог саговорника да пружи само онолико информација колико он сматра за сходно” (Nikolić, 2017, str. 145).

Корпус се састоји од по осам *Hardtalk* интервјуа на енглеском језику и *Pressing* интервјуа на српском. Одабир саговорница је извршен према друштвеној улози интервјуисаних жена. Наиме, одабране су истакнуте жене из различитих области живота и делатности, које имају значајну улогу у друштвеном животу, али које не припадају истом институционалном окружењу. Пошто институционални говор подразумева постојање одређених језичких образаца, желели смо да анализирамо језик жена које се баве различитим професијама, као што су политика, новинарство, глума и слично, и утврдимо језички образац који им је заједнички у оквиру конфронтационог дискурса као посебне врсте институционалног дискурса.⁵

За анализу је коришћен методолошки оквир КАД према тродимензионалном моделу анализе корпуса као (1) текста, (2) дискурзивне праксе и (3) друштвене праксе. Полазимо од идентификације и анализе појединачних лингвистичких елемената женског језика (текст), чије функције утврђујемо у датом контексту конфронтационог институционалног медијског дискурса (дискурзивна пракса) и истражујемо какве друштвене импликације могу имати (друштвена пракса). Овај модел осмислио је један од зачетника КАД, Норман Ферклаф (Norman Fairclough). У својим делима (1989,

⁴ Данас се у великом броју земаља емитују емисије сличног типа. Код нас је прва емисија конципирана по узору на *Hardtalk* био *Полиграф* (Б92) (емитован од септембра 2005. до јуна 2009); са истим стилем интервјуисања је настављено у емисији *Између две вајре* (Б92), а данас се на Н1 приказује *Pressing*, мада све више класичних интервјуа поприма елементе конфронтационог дискурса.

⁵ Списак саговорница у интервјуима из корпуса на енглеском језику: Дебра Медина (Debra Medina), политичка активисткиња из САД; Џермејн Грир (Germaine Greer), књижевница и феминисткиња; Ени Ленокс (Annie Lennox), уметница, политичка активисткиња и филантроп; Хедер Брук (Heather Brooke), истраживачка новинарка; Џастин Робертс (Justine Roberts), оснивачица и извршна директорка интернет сајта *Mumsnet*; Џојс Муџуру (Joice Mujuru), министарка и потпредседница Зимбабвеа у влади Роберта Мугабеа; Ешли Џад (Ashley Judd), глумица и политичка активисткиња; Елизабет Екфорд (Elizabeth Eckford), једна од првих девет црних ђака који су се 1957. уписали у „белу” школу и похађали наставу заједно са белцима у САД.

Списак саговорница у интервјуима из корпуса на српском језику: Биљана Србљановић, драмска списатељица и професорка на Факултету драмских уметности у Београду; Мирјана Карановић, глумица; Зорана Михајловић, потпредседница Владе Републике Србије и министарка инфраструктуре и грађевинарства; Весна Ракић Воднелић, правница, професорка Правног факултета Универзитета „Унион” и председница политичког савета Нове странке; Татјана Лазаревић, главна уредница портала КоССев; Гордана Суша и Тамара Скроза, новинарке; Даница Поповић, професорка Економског факултета у Београду и чланица Центра за либерално-демократске студије.

1992, 1995, 2003) дао је полазне тачке за критичку анализу различитих, углавном институционалних дискурса, која је брзо прерасла у посебну научну дисциплину, првобитно лингвистичку, а затим у интердисциплинарно поље научних проучавања широког обима.

Резултати истраживања

Први циљ овог истраживања је да се утврди да ли лингвистички образац женског говора у медијском дискурсу конфронтационог типа садржи основне карактеристике женског говора и које. Од десет наведених средстава у одабраном корпусу нисмо наишли на одлике које посебно указују на женственост и емоције, или недостатак асертивности и моћи: љубазне фразе, еуфемизме, празне придеве, емотивне фразе и боје. То је било очекивано будући да смо поменули да су та језичка средства представљала својерестан стереотип у време теорије доминације.

Резултати истраживања такође потврђују првобитну претпоставку да су остала језичка средства и даље присутна у говору жена, чак и у конфронтационом дискурсу који подразумева својерестну вербалну битку у којој саговорници користе разна језичка средства да би јавност уверили у исправност својих идеја и ставова. Од њих су најочљивије граматичка хиперкоректност и оградe, затим упитне фразе, као и примери емпатије и хумора. Издвајамо примере који у језику интервјуисаних жена имају другачију или супротну функцију од описаних у референтној литератури.

Грама­тичка хиперкоректност

У оквиру примера за граматичку хиперкоректност издвајамо оне који садрже кон­диционалне и модализоване конструкције. Кондиционалне конструкције, као контрафактуали, представљају моћно и корисно реторичко оруђе (Tetlock & Belkin, 1996), нарочито у политичком и медијском дискурсу, и жене их у овом корпусу користе углавном с том функцијом⁶. Илустроваћемо помоћу два примера:

(1) *If we are asking the right questions of government what should it be doing first, its first job is to protect life, liberty and property, to make sure that man has true ownership of that that he works for.*⁷

Као политичка активисткиња у борби за права грађана, Дебра Медина овде говори о америчкој Повељи о правима и поставља реторичко питање у форми кондиционала: Шта је основна дужност владе? И одмах даје одговор, на који надовезује основне захтеве из своје кампање: захтев за смањење пореза и дозволу за ношење оружја у сврху самоодбране. Она овим кондиционалом указује да влада не врши

⁶ Ово не значи да у корпусу нема примера за употребу кондиционала у функцији ограда или одбране од напада, али их има изузетно мало. Када се Џојс Муџуру брани од оптужбе да је чинила злочине у име владе Роберта Мугабеа, она каже: *If I'd had my own way, I would have done it differently* (Да сам се ја питала, урадила бих то другачије.). Међутим, и она користи кондиционал да би показала да има намеру да убудуће унесе промене у власт: *If we continue to live in the past, it means we'll never move* (Ако наставимо да живимо у прошлости, значи да никад нећемо кренути напред.)

⁷ Пре­вод примера (1): *Ако по­ста­ви­мо пра­ва пи­тања о томе шта влада мора прво да ради, њен је по­сао да шти­ти пра­во на жи­вот, сло­бо­ду и имо­вину, да се сти­ра да човек има сти­варно влас­ништво над оним за шта ради.* (све примере су превеле ауторке)

своју дужност, јер превисоким порезима отима од људи оно што су зарадили, а при том им не дозвољава да своју имовину бране оружјем у случају провале или крађе.

У другом примеру, Џермејн Грир користи кондиционал као провокацију на изјаву интервјуера да је у једној својој књизи писала о идеално лепом телу, иако је као феминисткиња против идеализовања лепоте, и постављања стандарда којима људи, нарочито млади, треба да теже:

(2) *You mean, if I'm a feminist I'm not allowed to see beauty. Is that what you're saying?*⁸

Да би појачала провокацију и на неки начин упутила изазов интервјуеру, она додаје и питање у којем га изазива да оправда своје речи.

Кондиционалне конструкције налазимо и у српском корпусу. У следећем примеру Гордана Суша говори о правосудном систему Србије у којем су процеси против новинара и медија намештени и завршава следећом реченицом:

(3) *Ако закажу наше институције, онда постоји онај Европски суд у Сирозбургу.*

Дакле, новинар мора да се обрати суду више инстанце, пошто у домаће судове више не можемо да се поуздамо.

А сличну конструкцију користи и Зорана Михајловић када говори о проблемима око изгласавања закона о родној равноправности у Влади Републике Србије.

(4) *Јер ако закон нећемо, онда цаба свака врска гласања.*

Обе говорнице користе фактуални кондиционал, не хипотетички, и њиме заправо констатују чињеницу, па тако иако сама конструкција оставља могућност типа ако – онда, у оба случаја се имплицира неповерење у домаће институције, које се може схватити и као провокација. За разлику од њих, Даница Поповић користи контрафактуал у циљу критике власти која није спровела обећане реформе, већ само оне које је тражила Ангела Меркел.

(5) *Да је ова влада заиста хтела реформе, онда би било урађено сваиша.* Пошто није урађено ништа, очигледно је тражено да се ово среди, па се средило.

Друга граматичка категорија коју ћемо анализирати је модалност. Пошто модални глаголи спадају у нефактуалне, тј. глаголе који не изражавају чињеницу, њихова употреба може имплицирати да говорник не жели да се експлицитно изјасни по неком питању. Модали се, међутим, могу употребити и с високим степеном одређености према чињеници, па помоћу њих говорник може да изрази свој ауторитет (Fairclough, 2001, str. 105). Модали употребљени у примеру (6) илуструју ову функцију. На питање зашто се њен стил разликовао од стила већине других жена, Ени Ленокс одговара:

(6) *I can go against the grain. I can be my own self. I suppose subliminally I was saying: I'm with a man, this is my counterpart, me and Dave Stewart. And he's a man, I'm a woman, but we're together in this, and I'm as strong as him, and I'll wear his suit. Damn it, and I won't be defined by my gender.*⁹

Употребом модалних глагола *can* (могу/смам) и *will* ('ll) и *won't* (хоћу, нећу) она оправдава свој андрогени стил који јој је приписиван, истичући да је порука коју је

⁸ Превод примера (2): *Мислиш да ако сам феминисткиња, не смем да ођажам лепоћу? Да ли то хоћете да кажете?*

⁹ Превод примера (6): *Моћу/Смам да се понашам супротно. Моћу/Смам да будем посебна. Претпостављам да сам подсвесно говорила: ја сам са мушкарцем, то је мој колега, ја и Дејв Стјуарт. Он је мушкарац, ја сам жена, али ми смо у овоме заједно, и ја сам јака као и он, и ја ћу ођући ово одело. Дођавола, нећу дозволиши да ме дефинише мој род.*

покушала да пошаље била управо та да је равноправна са својим партнером и да неће дозволити да је у музичкој индустрији дефинише њен пол.

У српском корпусу такође налазимо примере с модалним глаголима у функцији експлицитног изношења мишљења.

(7) Ја чврсто верујем да је образовање једино људско право које *мора да буде* неприкосновено, не једино, већ оно које *не сме* да се плаћа. И да образовање увек мора да буде бесплатно и да *мора да буде* доступно свима и да *мора да буде* заиста ужасно важно у једној земљи.

Биљана Србљановић користи два глагола са највишим степеном опредељености према истинитости (*морайи* и *не смеји*), чиме експлицитно и врло асертивно изражава свој став по питању плаћених диплома и плагираних доктората и мастера. Осим тога, понављањем глагола *морайи*, њен став још више добија на снази и не може да прође непримећено. Слично том примеру, када говори о контроверзном Закону о информисању из 1998. и последицама до којих је довео, Тамара Скрозза користи глагол *ћреба* и то двапут, чиме инсистира на свом ставу, а осим тога променом глаголског вида (свршени у несвршени глагол: подсетити у подсећати) наглашава да треба памтити да се грешка не би поновила:

(8) Збиља, човек се пита како је то уопште било могуће, а било је могуће. И трајало је. То такође мислим да *ћреба ћосећићи*, и *ћреба* стално *ћосећаћи* да је тај закон донет 1998, а укинут је тек у фебруару 2001.

Модални перфекат се користи за осврт на прошле радње, било у виду критике или жаљења. Ово такође може имати снажну поруку када се користи у јавном дискурсу.

(9) We elect them to actually take a stand and that's what they *should have done* and very few of them did it. So, in a way, I do feel that they don't deserve much sympathy because they *could have taken* a stand and they *could have said* {наставља да говори}¹⁰

Новинарка Хедер Брук своју одлучност и упорност у борби за транспарентност у финансијама у британском парламенту испољава и у језику. Она истиче да се политички представници у парламенту бирају како би заступали интересе оних који су им омогућили улазак у парламент, и да су из тог разлога у обавези да иступе јавно и укажу на потребу за преображајем таквог система. То чини модалним конструкцијама *should have done*, *could have taken* и *could have said*, чиме истиче да се то није десило и упућује снажну критику властима.

Ограде

Језичке ограде се у јавном дискурсу користе да се говорници дистанцирају од пропозиције или да је ублаже, како мушкарци, тако и жене. И мада се и у нашем корпусу ограде користе превасходно у ту сврху, наишли смо на интересантне примере употребе ограђивача. У следећем примеру наилазимо на употребу ограде у функцији провокације:

(10) If I put myself in that position and I wanted my husband to win the election I'd probably think, you know I'm OK with that. It's my choice and I'd be happy to be used,

¹⁰ Превод примера (9): Бирамо их да заузму став и *ћо је ћребало да ураде*, а једва да је неколицина њих то и урадила. Тако да, на неки начин, верујем да не заслужују сажалење, јер су *моћли да заузму сћав* и *моћли су да кажу*{наставља да говори}.

because having, you know, come across some politicians' wives they tend to be just as committed as the politicians to the cause. So *I doubt... I doubt* they are being sort of forced into it.¹¹

(11) Ако мене лично питате јесам ли шокирана, *моју да кажем* да јесам, донекле. *Рећи ћу* зашто сам донекле шокирана.

Употребом нефактивних глагола и израза¹² говорник показује да није сигуран у истинитост исказа. Међутим, у овим примерима говорнице постижу супротан ефекат. У примеру (10) Џастин Робертс не може да употреби реченицу с позитивним поларитетом, јер говори у име трећих лица, па користи глагол којим износи своју сумњу у тврдњу да су жене приморане да врше одређене радње. Међутим, ставља себе у њихов положај и имплицитно тврди да ту нема приморавања. Понављањем нефактивног глагола *doubt* (сумњати) она изазива водитеља, а преко њега и јавност којој је интервју заправо намењен, да се њеном исказу супротставе, јер у претходној реченици истиче да је то избор сваке појединачне жене. У примеру (11) Татјана Лазаревић, говорећи о убиству Оливера Ивановића, користи модаллизовану фразу *моју да кажем* да би се оградилa од директног експлицитног одговора на питање о деликатном политичком догађају – атентату на важну политичку личност. Међутим, одмах затим она даје образложење за свој одговор, па сама ограда губи своју функцију. Асертивним футуром (*Рећи ћу*) њен одговор добија ноту пркоса, исказивања одлучности да изнесе своје мишљење.

Упитне фразе

Упитне фразе¹³ (*зар не* фразе) имају двоструку функцију у конверзацији. Прво, користе се за иницирање и одржавање комуникације и, друго, за изражавање несигурности у сопствене речи па се њима тражи потврда да смо у праву. У примерима женског говора у нашем корпусу наишли смо на свега неколицину ових фраза које овде имају потпуно другачију функцију.

Када говори о жељи појединих жена да буду домаћице, али које, ипак, морају да раде и финансијски допринесу домаћинству, Џермејн Грир износи следећу тврдњу којој додаје упитну фразу. Функција ове фразе, међутим, није уобичајена, јер је сама изјава експлицитна тврдња, па је упитна фраза сувишна (није је потребно превести). Она, дакле, не изражава ниједно значење већ изражава провокацију којом изазива да јој се неко супротстави:

(12) Of course they would love there to be no family debt, *wouldn't they?* They'd love to be able to afford to stay home.¹⁴

¹¹ Превод примера (10): Ако бих била у тој ситуацији, и желела да мој супруг добије изборе, вероватно бих мислила, па добро, слажем се. То је мој избор и биће ми драго да будем употребљена, јер пошто сам упознала неке жене политичара, видела сам да могу да буду поједнако посвећене том циљу као и сами политичари. Зато *сумњам... сумњам* да их је неко на то натерао.

¹² О нефактивним глаголима/предикаторима видети: Лајонс (Lyons, 1977) и Палмер (Palmer, 1979).

¹³ *tag-questions*

¹⁴ Превод примера (12): Па наравно да би волеле да им породица нема дугове (*зар не?*). Волеле би да могу себи да приуште да остану код куће.

Наишли смо на још једну функцију упитних фраза, хумористичну. Када интервјуер провоцира Ени Ленокс у вези с њеном љубавном везом с колегом из заједничке музичке групе, разговор се одвија на следећи начин:

(13) ИР¹⁵: Maybe extra twist of complication is that you and Dave Steward had been in a relationship, and obviously during the Eurythmics you weren't, but people've always wondered about that.

ИЕ: People always do, *don't they?*

ИР: They certainly do... {смеју се ИР, ИЕ и публика} and people like me in chairs like this, particularly. So, there we are wondering, and we're still wondering...¹⁶

Ове упитне фразе карактеристичне су за енглески језик. Одговарајућа фраза зар не? у српском језику далеко се мање користи, па не изненађује податак да у корпусу на српском језику нисмо наишли на примере за употребу овог језичког средства.

Емпатија

Примери емпатије у језику, неизоставно се јављају у контексту борбе за права жена и људска права уопште. И свака жена у чијем се језичком обрасцу налазе примери емпатије, јасно наглашава да се и она придружује/придружила тој борби:

(14) People of my gender don't necessarily have a voice. And I have a voice. I want to use it.¹⁷ (Ени Ленокс о женама које немају право гласа)

(15) They reached out to us and our individual and collective empathy and understanding is absolutely with them. You know, we responded to their identification with us, because, you know, it doesn't... Whether it's the server who gets her bum pinched or the factory worker who is harassed by the line boss, or the female janitor who is trapped in a building after hours with men who threaten her, we experience it in the brain stem the same way. Any kind of threat is a physiological experience, and it doesn't matter what the pay is or what the setting is. Men and women experience it the same, and that's really what we are addressing.¹⁸ (Ешли Џад о жртвама насиља и сексуалног злостављања.)

(16) It was a self-sacrifice. I had to make a decision every day that I was going to go back into that hellhole. I knew what I would be facing after a while. But... One of the Little

¹⁵ ИР – интервјуер; ИЕ – интервјуисана особа

¹⁶ Превод примера (13):

ИР: Можда је додатно закомпликовала ствар чињеница да сте Ви и Дејв Стјуарт били у вези, очигледно не у време Јуритмикса, али људи су се одувек питали у вези с тим.

ИЕ: Људи се увек питају, зар не?

ИР: Па наравно {смеју се ИР, ИЕ и публика}, а нарочито људи као што сам ја у столици као што је ова. И тако се ми питамо, и још увек се питамо...

¹⁷ Превод примера (14): Особе које су истог рода као ја немају увек глас. А ја га имам. И хоћу да га употребим.

¹⁸ Превод примера (15): Обратили су нам се и наша индивидуална и колективна емпатија је у потпуности с њима. Знате, одговорили смо на њихову идентификацију са нама... Било да је у питању конобарица коју штипају за задњицу, или радница у фабрици коју малтретира шеф, или кућепазитеља заробљена у згради после радног времена с мушкарцима који јој прете, ми то сви доживљавамо на исти начин. Било која претња је физиолошко искуство, без обзира на цену или ситуацију. Мушкарци и жене је доживљавају на исти начин, и ми се заправо тиме и бавимо.

Rock nine was a girl who had a hole in her heart, years and years before open-heart surgery was available. In fact, she was in a crisis. So... How could I leave her behind?¹⁹ (Елизабет Екфорд о колегиници из средње школе и сопственој жртви да јој помогне.)

(17) Не знам. Има ту много ствари, али некако ја сам увек говорила, и укључивала сам се у неке покрете и акције који очигледно нису били по вољи. На мене ти напади нису никада нешто обесхрабрујуће утицали. А вероватно су имали за циљ не да застраше мене, него да застраше људе који посматрају како мене застрашују. Мени је зато увек било важно да не одустанем. Зато што мислим кад одустанеш због претњи, онда заправо одустајеш не само ти, него одустају многи људи којима си ти негде на видуку. Ја зато имам много већу одговорност према онима које бих волела да некако заштитим и подржим, него према томе шта ће се мени догодити. (Одговор Мирјане Карановић на питање: Неретко сте изложени нападима због свог активизма у различитим сферама. Шта мислите да је генератор тих напада на Вас у цивилном сектору заштите људских права?)

Јасно је да овде постоји јак осећај емпатије, али је исто тако јасно да се на томе не остаје. Свака од ових жена је предузела неку акцију с циљем да се тим људима помогне. Неке жене врло кратко и јасно износе свој став, док неке образлажу детаљније, али у сваком случају је овај елемент упадљив и има функцију указивања на проблем и начин за његово решавање. Мада се емпатија не може сврстати у језичко средство, већ је овде фокус на самој поруци, у свим случајевима говорнице користе експлицитно (пример 14: *People of my gender*; пример 15: *we responded to their identification with us*; пример 17: сви којима је она на видуку) или имплицитно (пример 16: говорница је припадница исте групе студената) поређење са онима према којима испољавају емпатију. Примећујемо да је у свим случајевима исказивања емпатије употребљена заменица првог лица, било једине, када говорница говори у своје име, било множине у форми инклузивног ми, када говори у своје име али и у име организације или удружења које се бори за права угрожених.

Хумор

Употреба хумора у овом корпусу је веома интересантна. Наиме, познато је да хумор никада није био одлика женског језика, што експлицитно помиње и једна од учесница ових интервјуа, Џермејн Грир, када говори о учешћу девојака у позоришној трупи на Универзитету у Кембриџу где је студирала.²⁰ Међутим, у корпусу смо наишли на већи број примера хумористичких опаски у женском језику него што смо могли да очекујемо.

¹⁹ Превод примера (16): Било је то самопожртвовање. Сваког дана сам доносила одлуку да се вратим у тај пакао. Знала сам са чиме ћу морати да се суочим. Али... Једна од нас деветоро била је девојка са рупом на срцу, много година пре него што је операција на отвореном срцу била могућа. Била је у кризи. Па... Како сам могла да је оставим?

²⁰ We were meant to be decorative, we would sing a bit, and we were given some funny things to say. What used to bug me is that we couldn't write as well, we couldn't do the jokes, and even today, one of the things I love is that men in groups make each other be funny. We still haven't got access if you like to our own sense of humour. (Ми смо служиле за декорацију, мало бисмо певале, и дали би нам да кажемо понешто смешно. Оно што ме је највише нервирало је што нисмо могле да пишемо, нисмо смеле да збијамо шале, па чак и данас, волим када мушкарци у групи чине један другог смешним. Ми још увек немамо приступ, да тако кажем, сопственом смислу за хумор).

Говорница се у интервјуу шали на рачун девојака које желе да изгледају како им тренутна мода налаже, а која је дизајнирана да задовољи мушкарце. Таква шала има још јачи ефекат када се јавља у оквиру озбиљне, забрињавајуће теме:

(18) I think much more important than any of that is the fact that so many of our little growing girls won't eat anything, because they're terrified of having hips. Now, women have hips. That's, *a woman is a hippy thing*. But little girls think that having a fat bottom is a reason to want to cut your throat, that it's a disaster.²¹

Нажалост, ову шалу је веома тешко превести на наш језик, тако да се у преводу губи део духовитости. Али, суштина је да Грирова заправо поручује да девојчице и девојке треба да прихвате своје тело, а не да покушавају да га модификују према захтевима моде свог времена, тј. жељама мушкараца, у чему се пре свега огледа њен феминизам али и ангажованост у борби за права жена и њихових избора.

Још један пример ангажоване шале налазимо у језичком обрасцу Џастин Робертс, која диже глас против омаловажавања жена и њихових активности. Она је основала интернет страницу за маме (*Mumsnet*) која је брзо постала феномен на интернету са огромним бројем учесника и приличним политичким утицајем. Међутим, исто тако брзо се нашао на мети медија као неозбиљан сајт за беспослене жене. Робертсова у једном тренутку духовито примећује да медији имају предрасуде према њима:

(19) You know, we have very lively politics forums. But the media, I don't know why, sees the word mum and decides that they have to almost start speaking very slowly about us.²²

Када каже да медији одлучују да треба да почну да о њима говоре веома полако, алудира на став медија о мамама који није много похвалан. Наиме, имплицира да их сматрају глупим и недовољно позваним и компетентним да се упуштају у расправе о политичким питањима.

У корпусу на српском језику такође има примера хумора. У следећем примеру Весна Ракић-Водинелић износи духовиту опаску о дипломатском дискурсу:

(20) Дипломате имају ограничену слободу говора.

А у примеру (21) хумор с примесом ироније одговор је на питање о резултатима рада градске власти. Интервјуер пита: Како видите све оно што чини живот Београда, а за шта је одговорна градска власт?

(21) Доста је мучно живети у Београду, но додуше имамо и неке, тако да кажем, светле елементе као што је новогодишња расвета усред октобра која осветљава ископине.

Дискусија и закључак

Истраживање карактеристика женског језика у конфронтационом телевизијском интервјуу представља новину у истраживањима језика и рода, јер досад није рађено

²¹ Превод примера (18): Мислим да је од свега тога много важнија чињеница да веома много девојчица које се још развијају неће да једу јер су ужаснуте помишљу да ће имати кукове. Па жене имају кукове. Жене су *'сћвари са куковима'*. Али девојчице сматрају да је велика задњица разлог да себи прережу грло, да је то катастрофа.

²² Превод примера (19): Знате, имамо веома живе политичке форуме. Али медији, не знам зашто, виде реч мама и одлучују да треба да почну да о нама говоре веома полако.

на таквом типу дискурса. Студије рађене на ову тему углавном су се бавиле језиком о женама и женским језиком у разговорном језику, књижевности и појединим институционалним жанровима. Ова студија је међу првима која се бави конфронтационим дискурсом у којем учествују жене које су се већ потврдиле у животу и својим професијама. То можда имплицира да је такав дискурс својствен само појединим женама, оним које су се избориле за значајно место у друштву, јер само као такве могу уопште да учествују у емисијама оваквог типа. Та чињеница, међутим, не умањује значај овакве студије, јер се ови интервјуи емитују широм света, а намењени су широкој публици, па је приступ овом дискурсу омогућен великом броју жена.

Видимо да се дискурс конфронтационог интервјуа у многим елементима разликује од утврђене класификације карактеристика женског језика. Поједини елементи се у овом дискурсу уопште не јављају, и то баш они који се традиционално везују за женственост, подређеност и недостатак моћи: љубазне фразе, еуфемизми, празни придеви, емотивне фразе и боје. С друге стране, постојећа језичка средства се користе на другачији начин и имају другачији ефекат. Видели смо да жене из нашег корпуса, како енглеског тако и српског, граматичку хиперкоректност користе не више да би доказале, на пример, да могу да буду подједнако образоване као мушкарци, већ да би показале да могу да буду потпуно равноправне саговорнице у дискурсу, чак и у оваквом дискурсу конфронтације. Такође се побија претпоставка да је одлика женског језика употреба еуфемизама, које у овом корпусу нисмо пронашли, или одсуство хумора, за који смо нашли више примера. Штавише, показали смо да и хумор може бити оруђе у рукама (језику) жене, које може да, по потреби, употреби у борби за своја права и бољи положај у друштву (пример 19).

Женски говор у оба корпуса указује на асертивност, критику, па и напад у комуникацији у виду провокације и упућивања изазова. Сам начин изражавања ставова, језичка средства која жене користе, може представљати ефикаснији пут да тај глас дође до свог одредишта, тј. циљних група којих се то тиче. Шала може бити добар начин да се обратимо девојчицама (пример 18), јер ће можда тако пре схватити озбиљност своје ситуације, а отворено изражавање емпатије (примери 8, 9, 10 и 11) може многе слушаоце, који можда и немају довољно времена да о оваквим проблемима озбиљно размисле, подстаћи да се активније друштвено ангажују. Сам тип анализираних интервјуа је све присутнији на телевизијама широм света, па су самим тим и овако асертивне и успешне жене све више заступљене у јавном дискурсу, што свакако може још више да појача свест о постојећим проблемима с којима се жене још увек суочавају.

Када је реч о контрастивној анализи два корпуса, нисмо наишли на суштинске разлике ни по питању језичких средстава која жене користе, ни по питању начина на који их користе. Видимо да се све саговорнице у конфронтационим интервјуима сасвим равноправно упуштају у дискусије о осетљивим актуелним темама.

Резултати истраживања су показали да је почетна хипотеза о дијалектичком односу између језика и друштва потврђена и када је у питању женски језик и положај жена у друштву. Из примера које смо приказали видимо да се женски језик мења великом брзином, како у енглеском, тако и у српском језику. Ако знамо да се прва класификација одлика женског језика појавила 1975. и да су је даље надопуњавали други теоретичари до почетка новог миленијума, видимо да се већ у другој деценији

21. века у женском говору виде значајне промене, чак и када анализирамо иста језичка средства која сада имају другачију функцију и различит ефекат у дискурсу. Иако смо за пример узели јавни конфронтациони дискурс интервјуа на који ни сваки мушкарац није пристао²³, што већ само по себи говори о храбрости ових жена, и мада овај дискурс нема одлике свакодневног разговорног језика којим говори већина жена, сама чињеница да је реч о јавном дискурсу који се може пратити и чути широм света омогућава перцепцију дискурса моћних жена, жена које се не боје да кажу шта мисле и које се и путем језика боре за своја права и права других.

Резултати овог и сличних истраживања језика и рода могу се даље користити у проучавањима других наука и научних дисциплина, као и у оквиру интердисциплинарних студија које могу дати најобухватније увиде у тренутно стање по питању положаја жене у савременом друштву, тренутних трендова промена и потенцијалних проблема и решења.

²³ Дејвид Камерон, некадашњи премијер Велике Британије, на пример, није никада пристао да гостује у овом популарном интервјуу, иако је добио више позива.

Melina M. Nikolić¹
Alpha BK University, Faculty of Foreign Languages
Belgrade (Serbia)

Jelena B. Babić Antić²
University of Priština with temporary Head Office
in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy
Department of English Language and Literature
Kosovska Mitrovica (Serbia)

SOCIAL IMPLICATIONS OF WOMEN'S LANGUAGE IN MEDIA DISCOURSE

(Translation In Extenso)

Abstract: This paper deals with linguistic means that characterize women's speech in a specific type of media discourse – confrontational television interview, their meanings and social implications. The aim of this research is to examine whether linguistic patterns of women's language in media discourse comprise the basic features of women's language and which ones, as well as to identify their functions and social implications. The methodological framework draws on Critical Discourse Analysis and the three-dimensional model which analyses the corpus as (1) text, (2) discursive practice, and (3) social practice. The research starts with the assumption that, if the relationship between discourse and society is dialectical, i.e. discourse constitutes society, and is itself influenced by society, changes in the former inevitably cause changes in the latter. Consequently, if women's social position is reflected in their language, and vice versa, we assume that changes in the social position of women are also reflected in the language they use. Also, by generating changes in the discourse, women can improve their position in society. The results obtained from the analysis largely confirm the initial assumption.

Keywords: linguistic means, gender studies, language and gender, critical discourse analysis, confrontational interview

Subject and goal of research

Since the end of the 20th century, the concept of gender has been widely accepted in sociology by which it is no longer viewed within the personal identity of the individual, but as a system of inequality rooted in every aspect of society, reflected in gender stereotypes and their influence on the distribution of power and opportunities that an individual can have in society (Risman, 2018, p. 19). The social and cultural aspects of a woman's and a man's life are key elements in gender research, because being born as a woman or as a man

¹ nikolic.melina@gmail.com

² jbablicantic@gmail.com

can represent completely different things, especially in relation to the social and cultural environment (Giddens, 1986, p. 13). Mary Holmes believes that interpretations of gender differences in sociology have traditionally been viewed through the prism of social order (Holmes, 2007, p. 39), but notes that former discussions about why women do not have access to wealth and power have been largely replaced by an interest in language and its meaning (Holmes, 2007, p. 2).

The position and role of women in contemporary society has been the subject of interdisciplinary studies within various scientific disciplines, primarily sociology and sociolinguistics, and more recently, critical discourse analysis (hereinafter referred to as CDA), which view gender as a social construct and therefore a structure peculiar to any society, whether patriarchal or hypothetically egalitarian (Risman, 2011, p. 18). Research in the field of gender sociology today testifies to changes in the position of women in society. These changes are reflected, among other things, in the language used by women, which is the subject of study primarily in sociolinguistics and CDA.

CDA, as a theory and method, seeks to uncover the hidden meanings in discourse, both spoken and written, primarily in an institutional setting designed to exert a direct but seemingly imperceptible influence on society through language manipulation. The main objective of this linguistic discipline is to identify, describe, and interpret these hidden meanings, and thus to help expose social problems and solve them (Fairclough, 1992). One of the most comprehensive definitions of CDA is given by van Dijk:

“Critical discourse analysis (CDA) is a type of discourse analytical research that primarily studies the way social power abuse, dominance, and inequality are enacted, reproduced, and resisted by text and talk in the social and political context. With such dissident research, critical discourse analysts take explicit position, and thus want to understand, expose, and ultimately resist social inequality”. (Van Dijk, 2001, p. 352).

Van Dijk insists on the active attitude of analysts towards their subject of study, and some theorists go further and advocate an explicit stance as well as social and political engagement. Rogers believes that CDA should explicitly reveal social problems and try to solve them (Rogers, 2004, p. 4).

The subject of this paper are the linguistic means characteristic of women's speech in a specific type of media discourse, the confrontational television interview in English and Serbian, the meanings they may have and their social implications. The aim of this research is to determine whether the linguistic pattern of women's speech in the media discourse of this type contains the basic characteristics of women's speech and what, if any, differences between the English and Serbian patterns exist and what they are, as well as to establish the functions and social implications of the language means used. We start from the basic assumption of CAD that the relation between discourse and society is dialectical, i.e. that discourse constitutes society, but that it is socially conditioned itself (Fairclough, 1992, 2001). Consequently, if a woman's language reflects her social position, and vice versa, we assume that changes in a woman's social position are also reflected in her language, and that changes in her inherent discourse can improve her position in society.

Women's language

The pioneering work which began the exploration of the then new interdisciplinary field of “gender studies” is the book *Language and Woman's Place* by Robin Lakoff published in 1975. A large number of researchers in the field of sociolinguistics agree with the claim that it is the first linguistic study to approach the study of language-gender relations in a systematic and critical way. For the first time, the author offered a classification of the characteristics of the “women's language” and thus made a significant impact on all subsequent studies of language and gender. As a linguist, she sought to prove that gender as a category is reflected in the language spoken by women, while as a feminist she wanted to point out that gender inequality can also be reflected in language (Lakoff, 1975, p. 43). In connection with this, she points out that this was not only about the “unmarked” language of dominant men and the “marked” language of submissive women, but that she sought to observe the wider problem. Her analysis of women's language included a reference to the so-called linguistically deviant behavior. According to Jaspersen, the explanation of this term is women's language, which is in itself deviant compared to the standard imposed by the dominant academic world of men (Jaspersen, 1922; in Filipović, 2011, p. 411). Filipović finds the basis for such an understanding in the gendered ideologies of patriarchal societies. In her book, Lakoff affirmed that gender inequality in American society at the time, and in her own view in that of many others, existed and is present in all social spheres. This book also had a revised edition in 2004, accompanied by the comments of the author herself. She notes that despite the fact that some of the discriminatory linguistic practices of the 1970s have been resolved and that women in modern societies today are present in many areas where they have not been, gender inequality persists to a great extent. In relation to all of the above, and on the basis of a growing body of sociolinguistic literature, it can be said that language and gender research is not at an end.

Research on language and gender can be divided into three phases from today's perspective. The first phase is the period of the 1970s, in which the aforementioned study of women's language was created, known as the theory of deficit or domination. This phase is characterized by the assumption that the language of men is a key mechanism for establishing dominance over women. In the second period, which lasted over the next decade, a theory of diversity or a model of two cultures developed, the basic assumption being that women and men spoke different dialects, explained by their different socialization. Finally, the third period began in the 1990s and brought novelty in terms of treating gender as a dynamic category that every individual has built up throughout his or her life. Filipović also mentions Judith Butler, who goes one step further and believes that none of us is born as a man or a woman, but that we all build our gender traits and form our own gender identities (Filipović, 2011, p. 412). She formulates a theory of performativity, according to which every speaker, in this case a woman, has an abundance of discursive elements at disposal that she may or may not use in her communicative practice. It is through the use of these discursive means that performative acts are performed by which each person is identified and defined (Butler, 1990).

At all these stages, many theorists of language and gender relations (John Edwards (Edwards, 2009), Jane Sunderland (Sunderland, 2006), Penelope Eckert and Sally McConnell-Ginnet (Eckert and McConnell-Ginnet, 2003), Jane Sunderland and Lia

Litosseliti (Sunderland, & Litosseliti, 2002), Janet Holmes (Holmes, 2001) and others) in their research relied on the linguistic elements identified by Lakoff, and although some criticized her for representing women through the prism of the deficit theory, they did not deviate from it, but rather offered more or less differing interpretations of the functions of these linguistic means. She lists the following language means:

1. Polite phrases that indicate conventional courtesy and the use of polite expressions. She points out that these features of women's language indicate femininity and refinement, and that women are more inclined to use expressions such as *thank you* and *please* to express respect for their interlocutor in accordance with the cultural conventions of society (Lakoff, 1975, p. 81).

2. Grammatical hyper-correctness, which is explained by the propensity of women to pay greater attention to the correctness of the language they use. From young age, women are taught that their language should not be coarse, as society, in some way, expects this of them (Lakoff, 1975, p. 81). Eckert and McConnell-Ginnet also point out that, in addition to vocabulary choices, grammatical patterns can also be a reflection of gender (Eckert and McConnell-Ginnet, 2003, p. 60).

3. By using hedges, women can express uncertainty in their own words, but also kindness, so the function of hedges can also be to mitigate statements that may have an unpleasant or not very friendly tone (Lakoff, 1975, p. 79). Edwards mentions them as common linguistic means in women's speech, and singles out expressions such as *you know*, *sort of* and *you see* as forms often used by women (Edwards, 2009, p. 135).

4. Tag-questions have multiple functions in speech, from asking the interlocutor for confirmation, expressing uncertainty about what is being said and asking for answers, to starting a conversation or asking for something in a polite way. The great feature of all these functions is also a very good way to distance oneself in the conversation.

5. Empathy is a trait that theorists of language and gender attribute to women's language. Edwards cites Wallace's observation that empathy or compassion is seen as a trait traditionally attached to women (Wallace, 2008 in Edwards, 2009, p. 140).

6. The lack of humor is a particularly interesting trait because women were once thought to be not particularly adept at telling jokes and often ruining the point. She considers this point to be another stereotypical representation of women, and points out that none of the points is definitive (Lakoff, 1975, p. 82).

7. Euphemisms are an effort to avoid women expressing themselves too explicitly, vulgarly or in the taboo domain. Eckert and McConnell-Ginnet point out that the analysis of euphemisms in language-gender relations indicates female decency in conversation (Eckert & McConnell-Ginnet, 2003, p. 61).

8. There are also differences in the language of men and women when it comes to the use of the so-called emotional phrases. These are expressions used by women to express their emotions in a particular linguistic context as faithfully as possible.

9. The use of the so-called empty adjectives that express emotion, such as *adorable*, *charming*, *sweet*, *lovely*, and *divine* is a typical feature of women's language, while men are unlikely to include them in their vocabulary. Empty adjectives in women's language are also discussed by Edwards, Eckert and McConnell and others (Edwards, 2009; Eckert & McConnell-Ginnet, 2003).

10. Colors are also seen as a significant indicator of gender. Women were thought to be able to distinguish color shades with great precision, while on the other hand, this did not represent a sphere of interest for men (Lakoff, 1975; Edwards, 2009)³. Caldas-Coulthard and Van Leeuwen (Caldas-Coulthard and Van Leeuwen in Sunderland and Litosseliti, 2002, p. 101) emphasize the importance of color in the representation of gender identity and mention the stereotypical and commonly known distinction between pink for girls and blue for boys.

The aforementioned theorists of language and gender offered more recent interpretations, such as a sincere desire for the cooperation, support and understanding that women generously express, as an explanation for these features of women's speech, as opposed to the earlier understanding that this was due to a lack of confidence. Lakoff pointed out that, in the book, she presented a classification of lexical means whose choices and frequency in the women's language vary, and sometimes are completely absent. (Lakoff, 1975, pp. 51–52). Although this classification is somewhat outdated today, some of these linguistic means are still widely used by women, however, as the above interpretations show, their use is different from what it used to be. The aim of this paper is to determine which of these means are used in confrontational interviews, what their functions and social implications are.

Corpus and methodology

In this research, we start from the aforementioned classification of language means in women's speech, which we will consider from the standpoint of the theory of performativity, i.e. we will analyze the functions that these linguistic means may have in women's speech. Although other linguistic means may be classified under women's speech today, here we are trying to see which, from the originally identified means, appear in our corpus and whether their functions differ from the ones of the past. The research was conducted in the context of media discourse in the form of a specific type of interview increasingly present on television channels around the world, the confrontational interview. This type of interview dates back to 1997, when the British television station BBC began broadcasting *Hardtalk* interviews, which represented a radically new type of investigative interview at the time, considerably different from the so-called classic interview⁴. An excellent knowledge of the interviewee and the subject matter of the interview, provocative questions, and a determined insistence of the journalist on the answer often lead to confrontation with the interviewed person resulting from

“inconsistency of the participants in this communicative act, because the goal of the journalist is to obtain as complete and accurate information as possible on a particular

³ Bearing in mind that the classification was made during the period of the theory of domination, it is important to emphasize that certain means, such as polite phrases, tendency to accurately distinguish between shades of color and lack of a sense of humor, are largely stereotyped features of women's language.

⁴ Today, a large number of countries are broadcasting programs of similar type. In our country, the first show modeled after *Hardtalk* was *Poligraf* (B92) (aired from September 2005 to June 2009); The same interviewing style was continued in *Između dve vatre/Between two fires* (B92), and today *Pressing* is featured on N1, though classic interviews are increasingly taking on elements of confrontational discourse as well

topic, while the goal of the interviewees is to provide only as many information as they deem appropriate" (Nikolić, 2017, p. 145).

The corpus consists of eight *Hardtalk* interviews in English and *Pressing* interviews in Serbian. The interviewees were selected according to the social role of the women interviewed. Namely, prominent women from different fields of life and action were selected, who have a significant role in social life, but who do not belong to the same institutional environment. Since institutional speech implies the existence of certain linguistic patterns, we wanted to analyze the language of women engaged in different professions, such as politics, journalism, acting, and the like, and identify the linguistic patterns common to them within the confrontational discourse as a particular type of institutional discourse⁵.

The CDA methodological framework was used for the analysis in line with the three-dimensional model of corpus analysis as (1) text, (2) discursive practice and (3) social practice. We begin by identifying and analyzing the individual linguistic elements of women's language (text), whose functions we determine in the context of confrontational institutional media discourse (discursive practice) and explore what social implications they may have (social practice). This model was designed by one of the founders of CDA, Norman Fairclough. In his works (1989, 1992, 1995, 2003), he provided starting points for a critical analysis of different, mostly institutional discourses, which quickly evolved into a specific scientific discipline, originally linguistic, and then into an interdisciplinary field of wide-ranging scientific studies.

Research results

The first aim of this research is to determine whether the linguistic pattern of women's speech in confrontational-type media discourse contains the basic characteristics of women's language and which ones. Of the ten items, listed in the selected corpus we did not find features that specifically indicate femininity and emotions, or a lack of assertiveness and power: polite phrases, euphemisms, empty adjectives, emotional phrases, and colors. This was expected since we mentioned that these linguistic means were a stereotype at the time of the theory of domination.

The research findings also confirm the original assumption that other language means are still present in women's speech, even in confrontational discourse that involves a kind of

⁵ The list of interviewees in the English-language corpus: Debra Medina, a US political activist; Germaine Greer, a writer and feminist; Annie Lennox, an artist, political activist and philanthropist; Heather Brooke, an investigative journalist; Justine Roberts, the founder and CEO of *Mumsnet*; Joice Mujuru, a Minister and the Vice-President of Zimbabwe in the Government of Robert *Mugabe*; Ashley Judd, an actress and political activist; Elizabeth Eckford, one of the first nine black students to enroll in a "white" school in 1957 and attend classes with white people in the United States.

The list of interviewees in the Serbian language corpus: Biljana Srbljanović, a playwright and professor at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade; Mirjana Karanović, an actress; Zorana Mihajlović, the Deputy Prime Minister and Minister of Infrastructure and Construction; Vesna Rakić-Vodinić, a lawyer, a professor at Union University Law School and president of the New Party Political Council; Tatjana Lazarević, the editor-in-chief of *KoSSev*; Gordana Suša and Tamara Skrozza, journalists; Danica Popović, a professor at the Faculty of Economics in Belgrade and a member of the Center for Liberal Democratic Studies.

a verbal battle in which interlocutors use various language means to convince the public of the correctness of their ideas and attitudes. The most prominent of these are grammatical hyper correctness and hedges, then tag-questions, as well as examples of empathy and humor. We highlight examples that have different or opposite functions in the language of the interviewed women compared to those described in the reference literature.

Grammatical hypercorrectness

Within the examples of grammatical hypercorrectness, we highlight those that contain conditional and modal structures. Conditional constructs, as counterfactuals, represent a powerful and useful rhetorical tool (Tetlock and Belkin, 1996), especially in political and media discourse, and women in this corpus use them mainly with this function⁶. We will illustrate with two examples:

(1) *If we are asking the right questions of government what should it be doing first, its first job is to protect life, liberty and property, to make sure that man has true ownership of that that he works for.*

As a political activist in the fight for citizens' rights, Debra Medina speaks of the US Charter of Rights and raises a rhetorical question in the form of a conditional clause, with its basic meaning being- What is the basic duty of government? She immediately responds, linking the basic requirements of her campaign: a requirement for tax cuts and permission to carry weapons for self-defense. Through the use of this conditional, she states that the government does not do its duty, because it robs the people of what they have earned by excessive taxes, while not allowing them to defend their property with weapons in the event of burglary or theft.

In another example, Germaine Greer uses a conditional sentence as a provocation to the interviewer's statement that she wrote about an ideally beautiful body in one of her books, although as a feminist she stands against idealizing beauty, and setting standards that people, especially young people, should strive for:

(2) *You mean, if I'm a feminist I'm not allowed to see beauty. Is that what you're saying?*

To reinforce the provocation and somehow challenge the interviewer, she also adds a question in which she challenges him to justify his words.

Conditional phrases are also found in the Serbian corpus. In the following example, Gordana Suša talks about the judicial system of Serbia, in which the trials against journalists and the media are rigged and ends with the following sentence:

(3) *If our institutions fail, then there is that European Court in Strasbourg.*

Therefore, a journalist has to go to a higher court, since we can no longer rely on domestic courts.

Zorana Mihajlović uses a similar structure when discussing the problems surrounding the adoption of the Law on Gender Equality in the Government of the Republic of Serbia.

(4) *Because, if we don't want the law, then all voting is useless.*

⁶ This is not to say that the corpus does not contain examples of the use of conditionals in the function of hedges or defense against attack, but there are very few. When Joice Mujuru defends herself on charges that she committed crimes on behalf of the Robert Mugabe government, she says: *If I had my own way, I would have done it differently.* However, she also uses conditionals to show that she intends to bring about change in government in the future: *If we continue to live in the past, we will never move forward.*)

Both speakers use the factual conditional, not a hypothetical one, and in fact state the fact, so even though the language structure itself leaves the possibility of *if – then*, in both cases, distrust of domestic institutions is implied, which can also be understood as a provocation. In contrast, Danica Popović uses counterfactuals to criticize authorities that did not implement the promised reforms, but only those sought by Angela Merkel.

(5) *If this government had really wanted reform, then everything would have been done.* Since nothing had been done, it was obviously required to sort this out, so it was sorted out.

Another grammatical category we will analyze is modality. Since modal verbs belong to non-factual ones, i.e. verbs that do not express fact, their use may imply that the speaker does not want to express oneself explicitly on an issue. Modals, however, can also be used with a high degree of commitment to the fact, so that the speaker can express their authority (Fairclough, 2001, p. 105). The modals used in Example (6) illustrate this function. When asked why her style was different from that of most other women, Annie Lenox replies:

(6) *I can go against the grain. I can be my own self. I suppose subliminally I was saying: I'm with a man, this is my counterpart, me and Dave Stewart. And he's a man, I'm a woman, but we're together in this, and I'm as strong as him, and I'll wear his suit. Damn it, and I won't be defined by my gender.*

By using modal verbs *can* and *will* and *won't*, she justifies the androgynous style attributed to her, pointing out that the message she tried to send was precisely that she was equal to her partner, not letting herself be defined by gender in the music industry.

In the Serbian corpus, we also found examples of modal verbs performing the function of an explicit expression of opinion.

(7) *I firmly believe that education is the only human right that must be inviolable, not the only one, but one that must not be paid. And that education must always be free and must be accessible to all and must be truly important in a country.*

Biljana Srbijanović uses two verbs with the highest degree of commitment to the truth (*must* and *mustn't*), thus expressing her position very explicitly and assertively regarding purchased diplomas and plagiarized doctorates and master's degrees. In addition, by repeating the verb *must*, her stance gets even more effective and cannot go unnoticed. Similarly to this example, when she talks about the controversial Information Law of 1998 and the consequences it led to, Tamara Skrozza uses the verb *should* twice, insisting on her attitude, and by changing the verbal aspect (perfective to continuous: *reminded* to *reminding*), she emphasizes that this should be remembered so that the error *should* not be repeated:

(8) *Indeed, one wonders how it was possible at all, and it was possible. And it lasted. I also think that we should be reminded, and we should be constantly reminding, that the law was passed in 1998 and was only repealed in February 2001.*

Perfect modals are used to reflect on past actions, whether in the form of criticism or regret. This can also have a powerful message when used in public discourse.

(9) *We elect them to actually take a stand and that's what they should have done and very few of them did it. So, in a way, I do feel that they don't deserve much sympathy because they could have taken a stand and they could have said {continues to speak}.*

Journalist Heather Brooke shows her determination and perseverance in the fight for transparency in finance in the British Parliament in her language choices. She points out that political representatives in parliament are elected to represent the interests of those

who enabled them to enter parliament, and are therefore obliged to come forward publicly and point out the need to transform such a system. She does this by using modal structures *should have done*, *could have taken* and *could have said*, thus pointing out that this did not happen and strongly criticizing the authorities.

Hedges

Hedges are used in public discourse to distance speakers from the proposition or to soften it, by both men and women. Although hedges are primarily used for this purpose in our corpus as well, we have found some interesting examples of the use of such phrases. In the following example, we find the use of a hedge as a provocation:

(10) If I put myself in that position and I wanted my husband to win the election I'd probably think, you know, what I'm OK with that. It's my choice and I'd be happy to be used, because having, you know, come across some politicians' wives they tend to be just as committed as the politicians to the cause. So *I doubt...* *I doubt* they are being sort of forced into it.

(11) If you ask me personally if I'm shocked, *I can say* that I am, somewhat. *I'll say* why I'm somewhat shocked.

By using non-factual verbs and expressions, the speaker shows that he/she is not sure of the truth of the statement. However, in these examples, the speakers do the opposite. In Example (10), Justine Roberts cannot use a positive-polarity sentence because she speaks on behalf of third parties, so she uses a verb to cast doubt on the claim that women are forced to perform certain actions. However, she puts herself in their position and implicitly claims that there is no compulsion there. By repeating the non-factual verb *doubt*, she challenges the interviewer to oppose her statement, and through him the public for whom the interview is actually intended, because in the previous sentence she emphasizes that it is the choice of every single woman. In example (11), Tatjana Lazarević, speaking of the murder of Oliver Ivanović, uses a modal phrase *I can say* in order to shy away from directly explicitly answering the question about a delicate political event – the assassination of an important political figure. However, immediately afterwards she gives the rationale for her answer, so the hedge loses its function. With the use of an assertive future phrase (*I'll say*), her response receives a note of defiance, showing determination to express her opinion.

Tag-questions

Tag-questions have a dual function in conversation. First, they are used to initiate and maintain communication and, second, to express uncertainty in one's own words, so they ask for confirmation that they are right. In the examples of women's speech in our corpus, we came across a few of these phrases that have a completely different function here.

When talking about the desire of certain women to be housewives but who, nevertheless, have to work and contribute financially to the household, Germaine Greer makes the following statement to which she adds a tag-question. The function of this phrase, however, is not common because the statement itself is an explicit statement, so the question phrase is superfluous (need not be translated). It does not, therefore, express any meaning, but a provocation for someone to oppose her:

(12) Of course they would love there to be no family debt, *wouldn't they?* They'd love to be able to afford to stay home.

We came across another function of tag questions, a humorous one. When the interviewer provoked Annie Lennox about her love affair with a band member, the conversation goes as follows:

(13) IR⁷: Maybe extra twist of complication is that you and Dave Steward had been in a relationship, and obviously during the Eurythmics you weren't, but people've always wondered about that.

IE: People always do, *don't they?*

IR: They certainly do... { IR, IE and the audience laugh} and people like me in chairs like this, particularly. So, there we are wondering, and we're still wondering...

These tag questions are characteristic of the English language. The corresponding phrase in the Serbian language *Zar ne?* is far less frequently used in the Serbian language, so it is not surprising that in the Serbian language corpus we have not encountered any examples of the use of this language tool.

Empathy

Examples of empathy in language inevitably occur in the context of the fight for women's rights and human rights in general. Every woman whose language pattern contains examples of empathy makes it clear that she, too, has joined in this fight:

(14) People of my gender don't necessarily have a voice. And I have a voice. I want to use it. (Annie Lennox about women with no right to vote)

(15) They reached out to us and our individual and collective empathy and understanding is absolutely with them. You know, we responded to their identification with us, because, you know, it doesn't... Whether it's the server who gets her bum pinched or the factory worker who is harassed by the line boss, or the female janitor who is trapped in a building after hours with men who threaten her, we experience it in the brain stem the same way. Any kind of threat is a physiological experience, and it doesn't matter what the pay is or what the setting is. Men and women experience it the same, and that's really what we are addressing. (Ashley Judd about victims of violence and sexual abuse.)

(16) It was a self-sacrifice. I had to make a decision every day that I was going to go back into that hellhole. I knew what I would be facing after a while. But... One of the Little Rock nine was a girl who had a hole in her heart, years and years before open-heart surgery was available. In fact, she was in a crisis. So... How could I leave her behind? (Elizabeth Eckford about a high school classmate and her own sacrifice to help her.)

(17) I don't know. There are a lot of issues there, but somehow, I always spoke up, and got involved in some movements and actions that were clearly not favorable. These attacks have never been discouraging to me. And they were probably not meant to intimidate me personally, but to intimidate people watching me being intimidated. So, it was always important to me not to give up. Because I think that when you quit because of threats, then it's not only you that are quitting, but many people who look up to you are giving up as well. That is why I have a much greater responsibility to those I would like to protect and support in some way than to what will happen to me. (Mirjana Karanović's answer to the question: You are often exposed to attacks because of your activism in various spheres. What do you think is the generator of these attacks on yourself in the civilian sector of human rights protection?)

⁷ IR – interviewer; IE – interviewee

It is clear that there is a strong sense of empathy there, but it is also clear this it is not all there is. Each of these women has taken some action to help. Some women present their position very briefly and clearly, while some explain in more detail, but in any case, this element is striking and has the function of pointing out a problem and a way to solve it. Although empathy cannot be classified as a linguistic tool and the focus here is on the message itself, in all cases the speakers explicitly (Example 14: *People of my gender*; Example 15: *we responded to their identification with us*; Example 17: *people who look up to you*) or implicitly (Example 16: the speaker is a member of the same group of students) use a comparison between themselves and those towards whom they show empathy. We note that in all cases of empathy, the first person pronoun was used, whether singular, when the speaker speaks for herself, or plural in the form of inclusive *we*, when the person speaks on her own behalf, but also on behalf of an organization or association advocating for the rights of the vulnerable.

Humor

The use of humor in this corpus is very interesting. Namely, it is well known that humor has never been a feature of women's language, which is explicitly mentioned by one of the participants in these interviews, Germaine Greer, when talking about the participation of girls in a theater troupe at the University of Cambridge where she studied⁸. However, we have encountered many more examples of humorous remarks in women's language than we might have expected.

In an interview, the speaker jokes about girls who want to look the way the current fashion trends dictate, which are designed to please men. Such a joke has an even stronger effect when it occurs within a serious, worrying topic:

(18) I think much more important than any of that is the fact that so many of our little growing girls won't eat anything, because they're terrified of having hips. Now, women have hips. That's, *a woman is a hippy thing*. But little girls think that having a fat bottom is a reason to want to cut your throat, that it's a disaster.

Unfortunately, this joke is very difficult to translate into the Serbian language, so some of the wit is lost in translation. But the bottom line is that Greer actually states that girls and young women should embrace their bodies, not try to modify them according to the fashion requirements of their time, i.e. the desires of men, which primarily reflects her feminism but also her involvement in the fight for women's rights and their choices.

Another example of engaged humor is found in the linguistic pattern of Justine Roberts who raises her voice against the disparagement of women and their activities. She set up a website for moms (*Mumsnet*) which quickly became a phenomenon on the Internet with a huge number of participants and a considerable political influence. However, it was also quickly targeted by the media as a frivolous site for idle women. At one point, Roberts humorously notes that the media has prejudices against them:

(19) You know, we have very lively politics forums. But the media, I don't know why, sees the word mum and decides that they have to almost start speaking very slowly about us.

⁸ We were meant to be decorative, we would sing a bit, and we were given some funny things to say. What used to bug me is that we couldn't write as well, we couldn't do the jokes, and even today, one of the things I love is that men in groups make each other be funny. We still haven't got access if you like to our own sense of humour.

When she says that the media decide that they should start talking about them very slowly, she alludes to the media's attitude about moms, which is not very praiseworthy. Specifically, it implies that they are considered stupid and insufficiently competent to engage in debates on political issues.

There are also examples of humor in the Serbian language corpus. In the following example, Vesna Rakić-Vodinić makes a humorous remark about diplomatic discourse:

(20) Diplomats have a limited freedom of speech.

In Example (21), humor with a touch of irony answers the question about the results of city government work. The interviewer asks: How do you see everything that makes up Belgrade's life and what the city government is responsible for?

(21) It's quite hard to live in Belgrade, but there are some bright elements, so to speak, such as New Year's decorations in mid-October that illuminate the digs.

Discussion and Conclusion

The study of the characteristics of women's language in the confrontational television interview is a novelty in the studies of language and gender, because so far, it has not been done on this type of discourse. Studies conducted on this topic have mainly dealt with language about women and women's language in conversational language, literature and individual institutional genres. This study is among the first to address confrontational discourse involving women who have already established themselves in life and in their professions. This may imply that such discourse is inherent only to particular women, those who have earned a significant place in society, because only as such can they participate in interviews of this type at all. This fact, however, does not diminish the importance of such a study, as these interviews are broadcast worldwide and are intended for a wide audience, so access to this discourse is open to a large number of women.

We see that the discourse of confrontational interview differs in many elements from the established classification of women's language characteristics. Certain elements do not appear at all in this discourse, namely those that traditionally relate to femininity, subordination and lack of power: polite phrases, euphemisms, empty adjectives, emotional phrases and colors. On the other hand, existing language resources are used differently and have a different effect. We have seen that women in our corpora, both English and Serbian, use grammatical hypercorrectness no longer to prove, for example, that they can be equally educated as men, but to show that they can be fully equal interlocutors in discourse, even in this kind of discourse of confrontation. It also refutes the assumption that the feature of women's language is the use of euphemisms, which we have not found in this corpus, or the absence of humor, which we have found many examples of. Moreover, we have shown that humor can also be a tool in the hands (language) of a woman, who can use it when needed to fight for her rights and a better position in society (Example 19).

Women's speech in both corpora indicates assertiveness, criticism, and even attack in communication in the form of provocation and challenge. The very way of expressing views, the linguistic means used by women, may represent a more effective way for that voice to reach its destination, that is, the target groups concerned. A joke can be a good way to reach out to girls (Example 18), as they may understand the gravity of their situation quicker, and openly expressing empathy (Examples 8, 9, 10 and 11) can encourage many listeners,

who may not have enough time to seriously consider these issues, to become more actively engaged in social activities. This type of analyzed interviews has been increasingly prevalent on television around the world, and thus, assertive and successful women are increasingly represented in public discourse, which can certainly increase the awareness of existing problems that women still face.

When it comes to a contrastive analysis of the two corpora, we found no significant differences either in terms of the linguistic means that women use or in the way they use them. We see that all interviewees in confrontational interviews are equally engaged in discussions on sensitive current topics.

The results of the research showed that the initial hypothesis about a dialectical relationship between language and society was confirmed in terms of women's language and the position of women in society. From the examples we have shown, it is evident that women's language is changing at a high speed, both in English and in Serbian. If we know that the first classification of the features of women's language appeared in 1975 and was further supplemented by other theorists by the beginning of the new millennium, we can see that as early as the second decade of the 21st century, women's speech underwent significant changes, even when analyzing the same linguistic means that now have a different function and a different effect in discourse. Although we took public confrontational discourse, to which not every man would agree⁹, as an example, which in itself speaks of the courage of these women, and although this discourse does not have the features of everyday conversational language spoken by most women, the very fact that it is a public discourse which can be observed and heard around the world enables the discourse of powerful women to be perceived, women who are not afraid to say what they think and who, through language, fight for their rights and the rights of others.

The results of this and similar studies of language and gender can be further used in the studies of other sciences and disciplines, as well as in interdisciplinary studies that can provide the most comprehensive insights into the current state of affairs of women in contemporary society, current trends in change, and potential problems and solutions.

CORPUS/ КОПИЈА

BBC, *Hardtalk* interviews. Available at:

<http://www.bbc.co.uk/programmes/b006mg2m> [09.05.2019]

N1, *Pressing* interviews. Available at:

<http://rs.n1info.com/Video/Pressing/a439174/Pressing.html> [09.05.2019]

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and subversion of identity*. New York and London. Routledge.

⁹ David Cameron, the former UK Prime Minister, for example, never accepted to participate in this popular interview, although he was invited multiple times.

- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edwards, J. (2009). *Language and identity*. Key topics in sociolinguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fairclough N. (1989, 2001). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Filipović, J. (2011). Gender and Language. In I. Milojević, S. Markov (eds), *Introduction to gender theories*, 409–423. Novi Sad: Centar za rodne studije & Mediterran Publishing. [In Serbian]
- Giddens, A. (1986). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: University of California Press.
- Holmes, J. (2001). *An introduction to sociolinguistics*. London. Longman.
- Holmes, M. (2007). *What is gender? Sociological Approches*. LA: SAGE Publications.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's place*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, R. (2004). Language and Woman's place – Revisited. In M. Bucholtz (ed.) *Language and Woman's place, Text and Commentaries*, 15–28. Revised and Expanded Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Lyons, J. (1977). *Semantics II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nikolić, M. (2017). An attempt at defining the confrontational interview. *Anali Filološkog fakulteta*, 29/1, 125–148 [In Serbian]
- Palmer, F. R. (1979). *Modality and the English modals*. London: Longman.
- Risman, B, Froyum, C, Scarborough, W. J. (Eds.) (2018). *Handbook of the Sociology of Gender*. Second Edition. Cham, Switzerland: Springer.
- Risman, B. (2011). Gender as structure or trump card? *Journal of family theory and review*, 3 (1), 18–21
- Rogers, R. 2004. An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education. In R. Rogers (ed.) *An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education*, 1–18. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Sunderland, J. (2006). *Language and Gender: An advanced resource book*. London: Routledge.
- Sunderland, J. & Litosseliti, Lia. (2002). *Gender identity and discourse analysis*. Amsterdam: John Benjamin Publishing.
- Tetlock, P. & Belkin, A. (1996). *Counterfactual Thought Experiments in World Politics: Logical, Methodological, and Psychological Perspectives*. New Jersey: Princeton University Press.
- Van Dijk, T. A. (2001). Critical Discourse Analysis. In D. Schiffrin et al. (eds.) *Handbook of Discourse Analysis*, 352–371. Maiden: Blackwell.